

Jukka Rantala

Taloustieteilijät arvioivat marxilaisen koulukokeilun vaikutuksia

Tukholman kauppakorkeakoulun taloustieteen apulaisprofessori Jaakko Meriläinen ja Helsingin yliopiston kansantaloustieteen apulaisprofessori Matti Mitrinen selvittivät vuosina 1973–75 Pirkkalassa toteutettuun marxilaissävytteiseen koulukokeiluun osallistuneiden oppilaiden pärjäämistä myöhemmässä elämässään. Vaikka Tampereen yliopiston psykologien suunnittelema ja viisivuotiseksi kaavailtu kokeilu keskeytettiin julkisen kohun seurauksena kahden vuoden jälkeen, tutkijat odottivat sen jättäneen jälkensä oppilaisiin. Tutkimuksesta selvisi, että kokeiluun osallistuneilla oli aikuisina kymmenen prosenttia heikommät tulot kuin verrokkiryhmällä. Meriläinen ja Mitrinen osoittavat myös, että kokeilussa marxilaiselle opetukselle altistuneet lapset valitsivat myöhemmin opetuksen ja hoitotyön kaltaisia matalapalkkaisia ja yhteiskunnallisesti suuntautuneita ammatteja. Tutkijoiden tekemä seurantakysely tarjoaa viitteellistä näyttöä siitä, että kokeiluun osallistuneiden työtyytyväisyys olisi ollut aikuisina verrokkiryhmää heikempi ja suhtautuminen markkinatalouteen kielteisempi.

Meriläisen ja Mitrusen mielestä koulu tai opettajat eivät selitä heidän havaitsemiaan vaikutuksia. He sulkevat myös rahoituksen ja ajankäytön selitysten ulkopuolelle. Kokeiluun osallistuneiden oppilaiden työurien ja ansiotason eroavaisuus verrokkiryhmästä johtuu heidän mukaansa marxilaissävytteisestä historianopetuksesta, sillä Pirkkala ei eronnut poliittisesti tai taloudellisesti muusta Suomesta eikä opettajia palkattu erikseen kokeilua varten.

Meriläinen ja Mitrinen kiinnittävät tutkimuksensa kahdelle viidennen luokan oppilasryhmälle opetettuun marxilaissävytteiseen historiaan. He analysoivat opetuksessa käytetyn monisteen ja osoittavat sanafrekvenssien avulla sosialismiin viittaavien termien runsauden verrattuna kontrolliryhmällä käytössä olleeseen historian oppikirjaan. Monisteen tuhruiseen teks-

Oppitunti Tahvonlahden ala-asteella

Kuvaaja: Runeberg, Kr. (1980). Kuvan lähde: Helsingin kaupunginmuseo.

tiin ja mustavalkokuvitukseen tutkijat kiinnittävät vähän huomiota. He jättävät myös käsittelemättä oppilaiden monisteesta esittämän kritiikin ja asiantuntijoiden arviot monisteen pedagogisesta ala-arvoisuudesta.

Muutama tunti viikossa marxilaissävytteistä historianopetusta tuskin muokkasi oppilaiden ajattelua siten, että sen vaikutukset näkyvät aikuisiän ammatinvalinnassa tai tulotasossa, kuten tutkijat esittävät. Näin voi

ajatella, jos uskoo kansainvälisiä historiatietoisuustutkimuksia (esim. Rosenzweig, & Thelen 2000), joissa aikuiset ovat kertoneet historianopetuksen vähäisistä vaikutuksista heidän ajatteluunsa. Historiandidaktinen tutkimus puolestaan osoittaa nuorten sisäistävän historian sisältötietoa kouluopetusta vahvemmin kotoa ja populaarikulttuurista eli niin sanotusta epävirallisesta historiakulttuurista (esim. Wineburg ym. 2007). Meriläinen ja Mitrunen näyttävät kuitenkin uskovan marxilaisiin käsitteisiin keskittyneen opetuksen ja etenkin käytössä olleen opetusmonisteen voimaan.

Kokeilulla voi olla Meriläisen ja Mitrusen esiin tuomia vaikutuksia, mutta pelkästään viidennen luokan historianopetus niitä tuskin selittää. Tutkijat eivät selvittäneet opettajien taustoja. Historianopettajat kritisoivat opetusmonistetta, joskin historian opettajien ainejärjestön mielestä kyse oli vain yksittäisestä monisteesta ja pienimuotoisesta kokeilusta (Leskinen 2016; Virta 1998, s. 57). Viidennen luokan opetus oli kuitenkin historianopettajien sijasta luokanopettajien vastuulla. Mikäli opettajat olivat omaksuneet kokeilun päämäärät, he todennäköisesti pyrkivät ottamaan ne huomioon kaikessa toiminnassaan. Näin kokeilun tavoitteita palveleva lähestyminen saattoi näkyä myös luokanopettajien opettamisessa muissa oppiaineissa, vaikkei niiden tavoitteita ja sisältöjä ollut muutettu. Alakoulussa opettaja on monille lapsille esikuva, mikä selittänee Meriläisen ja Mitrusen tutkimuksen tuloksia. Opettajien välittämä ajan hengen mukainen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon sanoma upposi otolliseen maaperään muokaten oppilaiden uskomuksia ja mieltymyksiä.

Kun opettajien ja oppimateriaalin vaikuttavuudesta löytyy runsaasti tutkimustietoa, Meriläisen ja Mitrusen olisi suonut hyödyntävän sitä tulostensa selittämässä. Heidän tutkimuksensa on silti erittäin tervetullut puheenvuoro koulutuksen vaikuttavuuden tarkasteluun. Ruotsissa vielä vertaisarvioimaton tutkimus ehti tuoreeltaan herättää huomiota (esim. Norell 2025). Myös Suomessa Pirkkalan ja muiden koulukokeilujen pitkäkestoista vaikutuksista toivoisi käytävän nykyistä enemmän keskustelua.

Puheenvuoron kohteena oleva julkaisu

Meriläinen, Jaakko & Mitrunen, Matti 2025. *Communism in the Classroom: Long-Run Effects of an Experiment*. Vertaisarvioimaton työpaperi. 45 + 56 s. https://www.dropbox.com/scl/fi/foylN1ni3xx2elgaj526p/MM_manuscript.pdf?rlkey=3xffytzehngo9al618il7goye&e=1&dl=0

Kirjallisuus

Leskinen, Jari 2016. *Kohti sosialismia! Pirkkalan peruskoulun marxilainen kokeilu 1973–75*. Siltala.

Norell, John 2025. Kommunism i klassrummet. *Svenska Dagbladet* 31.7.2025.

Rosenzweig, Roy, & Thelen, David 1998. *The presence of the past: popular uses of history in American life*. Columbia University Press.

Virta, Arja 1998. *Pedagogiikkaa ja etujen vartiointia. Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL r. y. 1948–1998*. Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL ry.

Wineburg, Sam, Mosborg, Susan, Porat, Dan & Duncan, Ariel 2007. Forrest Gump and the future of teaching the past. *Phi Delta Kappan*, 89 (3), 168–177.